

Кушнір А. М.,
магістрант кафедри історії України
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ПОШИРЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (XV–XVII СТ.)

У Польському королівстві в XIV ст. було утворено 8 нових великих адміністративно-територіальних одиниць (далі – АТО), які дістали назву воєводств. Пізніше деякі з них було розділено на менші, або ж утворено нові. У 1526 р. в Короні налічувалося вже 18 воєводств. Найчастіше межі цих АТО співпадали з границями колишніх удільних князівств. На чолі воєводства стояв пожиттєво призначений королем воєвода, який відповідав за збір і керівництво ополченням, головував на місцевих сеймиках, здійснював нагляд за цінами та ін. Другою за важливістю посадою після воєводи був каштелян, який також пожиттєво призначався королем і міг перебирати на себе функції воєводи у разі відсутності останнього, він також відповідав за збір посполитого рушення. У воєводстві діяв земський суд – виборний шляхетський орган, що займався цивільними справами. Воєводства здебільшого ділились на повіти – відносно менші АТО, якими управляли спочатку гродські, пізніше – генеральні старости, що також відповідали у місцевому гродському суді. Як правило, старост обирали з осілої місцевої шляхти [1, с. 74–75].

Як відомо, унаслідок боротьби за спадщину колишнього Галицько-Волинського князівства Галичина і Західне Поділля опинились у складі Польського королівства як провінції, очолювані намісниками. Після видання акту Єдльненського привілею (1430), який сприяв розширенню шляхетських привілеїв, новий адміністративний устрій поширюється на всі території королівства. У 1434 р. згідно привілею Владислава III були створені Руське і Подільське воєводства [8, с. 18].

У 1433–1436 рр. територію Руського воєводства було поділено на 4 землі – Львівську, Галицьку, Перемишльську і Сяноцьку, до яких у 1470 р. додалася Холмська. Землі були сформовані з волостей, що існували ще з княжої доби. Так, до Львівської землі увійшли Глинянська, Городоцька, Львівська, Олеська, Підгорайська, Щирецька та Жидачівська волості. Частину з колишніх волостей було перетворено на повіти [10, с. 138–139].

На Західному Поділлі наприкінці XIV ст. документами зафіксовано існування Кам'янецького, Смотрицького, Червоногородського, Скальського, Бакотського і деяких інших дистриктів-повітів [3]. Проте в новоутвореному Подільському воєводстві, вірогідно, через невелику територію не було утворено земель, а всього три повіти – Летичівський, Кам'янецький і Червоногородський [7]. У 1462 р. до Польського королівства доєднується і Белзька земля, що перетворюється на Белзьке воєводство, хоча фактично подібний адміністративний устрій на цю територію був поширений ще задовго до інкорпорації у склад королівства [8, с. 24].

У новоутворених АТО з'являються типові для того часу посадовці, частину з яких призначав сеймик, частину – король: підкоморій, гродський староста, хорунжий, земські суддя і підсудок, війський, земський писар тощо. Повітів у складі воєводств могла бути різна кількість, наприклад у Белзькому початково було лише 4 повіти – Белзький, Буський, Городельський і Грабовецький, у Київському певний час було 9, а в Руському – 13. Окремим територіальним утворенням, вищим у ієрархії над повітами, іноді виступала одиниця «земля». Як вже згадувалося, у Руському воєводстві було 5 земель, що вже у свою чергу поділялися на повіти. Земський суд відігравав у цих землях ту ж роль, що в деяких воєводствах в цілому. Наступну після повіту ланку в цій системі займали «староства» – дрібні територіальні об'єднання, що могли охоплювати одне або декілька міст і керувались гродовими та негродовими старостами, що назначались королем серед місцевих магнатів і шляхти.

Окремо також варто виділити сеймики – локальний орган самоврядування і з'їзди місцевої шляхти; місце, де могли обирати послів на вальний сейм, кандидатів на земські уряди, займались господарськими справами тощо. Кожен сеймик відповідав окремій землі, або воєводству, скликав та головував на ньому земський маршалок [1, с. 73–76].

Хоча воєводства були частиною устрою Польського королівства, тим не менш, унаслідок кількох уній між обома країнами, особливо – після Городельської унії 1413 р. і адміністративних реформ Великого князівства Литовського, що слідували за нею, територіальний устрій за польським зразком почав поширюватися і на землі, підпорядковані литовському князю. Першим воєводством в українських землях у складі Литовської держави стала Київщина (1471), яка до того моменту перебувала в якості відносно автономного удільного Київського князівства із призначенням воєводи на місце померлого князя. Воєводська система у ВКЛ дещо відрізнялася від польської. Так, можна виділити набагато ширші повноваження місцевих

литовсько-руських воєвод, яким належала військова, адміністративна, судова і фінансова влада, також певні права із зовнішньополітичних питань (у Київському воєводстві – відносини з Кримським ханом) [6, с. 167–168].

Волинська земля ж номінально не перебувала у стані воєводства до середини XVI ст. і довгий час називалось Волинським князівством. Однак, не зважаючи на це, схожа система управління поширюється і сюди – замість воєводи, довгий час схожі функції виконує луцький староста. Східне Поділля у той самий час не складало окрему адміністративну одиницю і було політично пов'язане з волинською знаттю, яка і виконувала управлінські функції. Унаслідок реформи, декларованої на Віленському сеймі і виданими королем польським і великим князем литовським Сигізмундом Августом привілеями у 1566 р. тут були створені, відповідно, Волинське (Володимирський, Кременецький, Луцький повіти) і Брацлавське (Брацлавський, Вінницький, Звенигородський повіти) воєводства. [2, с. 48–55; 4; 5].

Таким чином, вже у 1566 р. на всіх українських землях у складі Польщі і Литви було поширено одну і ту ж систему, яка лише підтверджувала тенденцію двох країн до об'єднання і також, цілком можливо, давала сигнал до майбутньої інкорпорації українських земель Короною Польською. У 1569 р., після підписання Люблінської угоди, більшість етнічних українських земель, що раніше належали ВКЛ, були безпосередньо приєднані до Польського королівства. Таким чином, до Руського, Подільського і Белзького воєводств, доєдналися Волинське, Київське і Брацлавське воєводства. Деяко пізніше, у 1635 р. постановою Варшавського сейму нова адміністративно-територіальна система була поширена і на відвойовану у Московської держави (1618) Чернігово-Сіверську землю, чим і завершується процес формування воєводств на українських землях [9, с. 139].

Список використаних джерел:

1. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львів. нац. у-т ім. Івана Франка, 2002. 752 с.
2. Крикун М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст.: Кордони воєводств у світлі джерел. 2-ге вид. Київ : Ін-т укр. археогр. АН України, 1993. 186 с.+5 карт.
3. Крикун М. Витоки повітового устрою Подільського воєводства. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях*. Львів, 2011. С. 83–105.
4. Крикун М. Кордони й повітовий поділ Волинського воєводства в XVI–XVIII століттях. *Крикун М. Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях*. Львів, 2012. С. 14–23.

5. Крикун М. Кордони і повітовий поділ Брацлавського воєводства в XVI–XVIII століттях. *Крикун М. Брацлавське воєводство у XVI–XVIII століттях: Статті і матеріали*. Львів : Вид-о Укр. Катол. Ун-ту, 2008. С. 11–25.

6. Крикун М. Повітовий поділ Київського воєводства в останній третині XVI – XVIII столітті. *Крикун М. Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях*. Львів, 2012. С. 167–188.

7. Крикун М. Повітовий устрій Подільського воєводства в XV–XVI ст. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях*. Львів, 2011. С. 106–140.

8. Крикун М. Поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях*. Львів, 2011. С. 14–35.

9. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648). Київ : Темпора, 2006. 496 с.

10. Szyszka J. Kształtowanie się podziałów terytorialnych Rusi Czerwonej na przykładzie ziemi lwowskiej. *Średniowiecze Polskie i Powszechnie*. 2011. T. 3(7). S. 120–140.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-11>

Осока О. В.,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

в.о. професора кафедри концертмейстерства

Національної музичної академії України імені Петра Чайковського

СОNET У МУЗИЦІ: СПРОБА ЖАНРОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Популярна сонетна форма з її багатомітовою історією міцно укорінена в інтелектуально-духовному культурному просторі. Порушуючи важливі філософські, естетичні та етичні питання, поетичне багатоголосся емоційно насиченого, щільного, високо контекстного жанру характеризується широкою ідейно-тематичною та образною палітрою. Певна любов сонетарів до звукового оформлення й семантики висловлювання у рамках чітко позначеною структури надає переваги та привертає увагу широкого кола визначних композиторів усього світу.

Серед об'ємного пласту української та європейської музики за останнє століття можливо виокремити ряд різножанрових спроб втілення сонетного поетичного слова (такі як IV частина Серенади